

Frågor och svar om Mönsteravtal för litterära översättningar

Varför har Författarförbundet tagit fram ett eget Mönsteravtal för litterära översättningar?

Det har länge funnits ett behov av ett nytt, modernt och tydligt avtal för litterära översättningar – ett avtal som finns tillgängligt för alla och får användas av vem som helst i branschen. Det gamla Standardavtalet, dvs. ”Standardformulär för avtal mellan översättare och förlag” som var kopplat till det ramavtal som Förläggareföreningen och Författarförbundet ingick i december 2011 och som Förläggareföreningen sa upp 2017, har fram till nu varit det mest använda översättaravtalet i branschen. Det nya Mönsteravtalet bygger till stora delar på detta avtal, men är moderniserat och anpassat efter den svenska förlagsbranschen som den ser ut idag.

Vem får använda Författarförbundets Mönsteravtal för litterära översättningar?

Vem som helst får använda detta avtal, och vi uppmuntrar alla att göra det. *Observera dock att om man ändrar i avtalet måste man ta bort förbundets logga och alla hänvisningar till Författarförbundet.*

Vilka är de största skillnaderna mellan det nya Mönsteravtalet och det gamla Standardavtalet?

- Standardavtalet utgick från en A-skattmodell medan Mönsteravtalet är ett F-skattavtal. Möjligheten för uppdragsgivare att betala ut arvodet som lön till A-skattare finns dock kvar.
- Avtalstiden för de tryckta formaten i Standardavtalet var 8 år efter det senaste nyttjandet eller så länge förlaget hade minst 100 exemplar av den tryckta boken i lager. Avtalstiden för de digitala formaten i Standardavtalet var max 7 år från avtalets tecknande. Mönsteravtalet har en fast avtalstid på 10 år, och avtalstiden är densamma för alla format. Dessutom återgår rättigheterna automatiskt till översättaren om förlagets licens att nyttja originalrättigheterna upphör under avtalstiden.
- I Mönsteravtalet utgår, precis som i Standardavtalet, sekundärsättning till översättaren när översättningen ges ut i nya format, men ersättningsnivåerna har justerats något: ljudboksersättningen har sänkts, ersättningen för lågprisutgåva har höjts, e-boksersättningen har ändrats från ett fast belopp till 5 % av minimihonoraret.
- Standardavtalet byggde på en modell där den inbundna boken alltid var det primära formatet. Mönsteravtalet är utformat så att förlagen kan välja vilket format de vill ge ut som primärt format och vilka sekundära format de önskar nyttja därefter. Det innebär att Mönsteravtalet fungerar lika bra att använda när exempelvis ljudboken är det första – och eventuellt enda – formatet.
- Vitesbeloppet vid utebliven namngivelse har ändrats från 10 000 kr (A-skatt) i Standardavtalet till 20 000 kr (F-skatt) i Mönsteravtalet.
- Betalfristen för grundhonoraret har ändrats från 14 dagar i Standardavtalet till 30 dagar i Mönsteravtalet.
- Paragraf 15 Rätt till information är en helt ny paragraf som är anpassad efter de nya bestämmelserna i upphovsrättslagen.

- Paragraf 16 AI är också en helt ny paragraf, som ska säkerställa dels att översättningen inte är AI-genererad, dels att översättningen inte används för att träna generativ AI.

Hur påverkas förlagens översättningskostnader med det nya Mönsteravtalet? Hur påverkas översättarnas möjligheter att försörja sig på sitt yrke med det nya Mönsteravtalet?

Det nya Mönsteravtalet har tagits fram enligt två lika viktiga principer: 1) Mönsteravtalet ska inte innebära en högre översättningskostnad för förlagen än det gamla Standardavtalet. 2) Mönsteravtalet ska inte ge översättarna sämre möjligheter att försörja sig på sitt yrke än det gamla Standardavtalet. Vi har därför räknat noga på den totala ersättningen för samtliga format i respektive avtal. Se tabellerna nedan, där vi har jämfört ersättningarna för en normaltjock bok i Standardavtalet respektive Mönsteravtalet.

Standardavtalet, 300-sidorsbok, ca 500 tusen tecken

Grundhonorar 190 kr (190 x 500 tusen tecken)	95 000 kr
Lågprisutgåva (15 % av minimihonoraret*)	12 525 kr
Ljudbok (25 % av minimihonoraret*)	20 875 kr
E-bok (1 000 kr + 2 500 kr + påslag för socialavgifter)	4 514 kr
Summa alla format	132 914 kr

* Beräknat på ett minimihonorar på 190 kr med avdrag för 12 % semesterersättning, dvs. 167 kr.

Mönsteravtalet, 300-sidorsbok, ca 500 tusen tecken

Grundhonorar 190 kr (190 x 500 tusen tecken)	95 000 kr
Lågprisutgåva (18 % av minimihonoraret**)	17 100 kr
Ljudbok (18 % av minimihonoraret**)	17 100 kr
E-bok (5 % av minimihonoraret**)	4 750 kr
Summa alla format	133 950 kr

** Beräknat på ett minimihonorar på 190 kr.

Som framgår av tabellerna ovan skiljer sig den totala ersättningen för samtliga format i det gamla Standardavtalet respektive det nya Mönsteravtalet med mindre än 1 %. Eftersom e-boksersättningen i Mönsteravtalet står i proportion till översättningens omfång, precis som de andra sekundärsättningarna, kommer e-boksersättningen för en kortare bok att vara lägre och e-boksersättningen för en längre bok att vara högre än i beräkningen ovan.

Vad innebär paragraf 15 om rätt till information? Vilken typ av information har översättaren rätt till?

Den 1 januari 2023 infördes en ny bestämmelse (29 a §) i upphovsrättslagen som ger upphovspersoner rätt att från förvärvaren (den som förvärvat rätten att nyttja en upphovsrätt, dvs. översättarens avtalspart) en gång per år få aktuell, relevant och uttömmande information om de sätt på vilka verket nyttjats, samtliga intäkter som verket genererat och den ersättning

som upphovspersonen har rätt till. Om verket inte genererat några intäkter under året behöver förvärvaren inte lämna sådan information.

För en översättare har den här bestämmelsen bland annat betydelse för om eventuella sekundärsättningar aktualiserats under året, men den ger också en inblick i verkets försäljning och kan ha betydelse för om eventuell ytterligare skälig ersättning kan komma i fråga i händelse av att verket blivit en stor försäljningssuccé.

Vad innebär paragraf 16 om AI?

Genom det första momentet garanterar översättaren att översättaren själv har gjort översättningen och att den inte är AI-genererad.

Det andra momentet säkerställer att översättningen inte används för att träna generativ AI-teknologi. Förlaget får inte heller vidarelicensiera översättningen i syfte att träna generativ AI-teknologi om översättaren inte gett sitt skriftliga samtycke.

Om översättaren har för avsikt att använda AI-teknologi som verktyg i sitt arbete, rekommenderar Författarförbundet att översättaren och förlaget har en dialog om detta innan översättaren påbörjar sitt arbete.

Läs också Författarförbundets riktlinjer vid användning av AI:

<https://forfattarforbundet.se/verksamhet/ai-2/riktlinjer-vid-anvandning-av-ai/>

Hur fungerar den nya modellen för sekundäranvändning?

I det nya Mönsteravtalet kan förlaget välja i vilket format översättningen ska ges ut först – det kan vara inbunden bok, ljudbok, e-bok, beställningstryck eller lågprisutgåva. Detta blir det primära formatet, och för det utgår ett grundhonorar till översättaren – det honorar som anges i § 10, 1 mom. Grundhonoraret för primäranvändning är ersättning för själva översättningsarbetet samt för rättighetsupplåtelsen i ett första format.

Om förlaget vill ge ut översättningen i andra format som omfattas av avtalet (sekundäranvändning) utgår ytterligare ersättning till översättaren. Honoraren för sekundäranvändning är endast ersättning för rättighetsupplåtelsen i respektive format. Förlaget betalar ingenting för format de inte önskar nyttja.

Observera att ersättning för respektive format endast utgår vid ett tillfälle. När förlaget har betalat ut honoraret för sekundäranvändning i ett visst format, kan förlaget ge ut obegränsat antal utgåvor i samma format under avtalstiden. Detta framgår av noten sist i paragraf 10.

Varför ändras e-boksersättningen från ett fast belopp till 5 % av minimihonoraret?

De fasta beloppen för e-boken i det gamla Standardavtalet har legat stilla sedan 2011. Eftersom det är viktigt att översättarnas ersättningar följer med i den allmänna prisutvecklingen i samhället kopplas e-boksersättningen nu till minimihonoraret och kommer därmed att följa med i uppräkningsen av minimihonoraret.

Hur och när räknas Författarförbundets aktuella rekommenderade minimihonorar upp?

Förbundets rekommenderade minimihonorar räknas upp årligen med Arbetskostnadsindex för tjänstemän, privat sektor (AKI). Om indexet upphör ska ett motsvarande index användas. Minimihonoraret räknas upp december–december, och eftersom decemberindexet publiceras i slutet av februari, gäller det nya minimihonoraret från 1 mars varje år.

Ska det vara moms på de olika honoraren och ersättningarna i avtalet?

Om översättaren bedriver momspliktig verksamhet tillkommer moms om 6 % på samtliga honorar i paragraf 10 samt på ersättning för merarbete enligt paragraf 11.

Ska honoraren beräknas på översättningens eller originalets omfång?

Honoraren beräknas alltid på *översättningens* omfång.

Vad gäller för formatet utökad e-bok?

Den utökade e-boken är ett relativt nytt format som avser en e-bok som också inkluderar inläsning och eventuellt enklare animeringar. Det är framför allt bilderböcker för barn som ges ut i detta format. Den utökade e-boken ingår i e-boksformatet, så om ett förlag vill ge ut en bok i detta format ska de betala sekundärsättning för e-bok till översättaren. Förlaget har därefter rätt att ge ut både en vanlig e-bok och en utökad e-bok för denna ersättning.

Vad är vidareupplåtelse och vad innebär skrivningarna om vidareupplåtelse i paragraf 5?

Vidareupplåtelse är när ett förlag har kvar rättigheterna till ett verk men upplåter rätten att ge ut översättningen i ett visst format till ett annat förlag eller annan tredje part.

Om vidareupplåtelsen sker till ett förlag inom samma förlagskoncern behöver förlaget inte inhämta översättarens skriftliga samtycke, men översättaren ska informeras om utgivningen i enlighet med paragraf 15. Om vidareupplåtelsen sker till ett förlag eller annan aktör som inte ingår i samma förlagskoncern, det som i det gamla Standardavtalet kallades ”extern sekundäranvändning”, behöver förlaget först inhämta översättarens skriftliga samtycke. Detta syftar till att ge översättarna bättre överblick över hur deras verk används, så att de inte missar någon ersättning som de har rätt till.

Vid vidareupplåtelse har översättaren rätt till ersättning för sekundäranvändning enligt § 10, 5 mom. Ersättningen ska betalas ut antingen av förlaget med vilket avtalet tecknades eller av det förlag till vilket vidareupplåtelsen skett.

Vad innebär avtalstiden i det nya Mönsteravtalet?

Det nya Mönsteravtalet har en fast avtalstid på 10 år för samtliga format. Avtalstiden är alltså inte längre kopplad till det senaste nyttjandet eller antalet fysiska exemplar av verket som finns

kvar i lager, som i det gamla Standardavtalet. Avtalstiden för de digitala formaten blir därmed 3 år längre än i det gamla Standardavtalet.

10 år efter att avtalet undertecknats av båda parter återgår rättigheterna till översättningen automatiskt till översättaren och avtalet upphör att gälla.

Avtalet kan också upphöra att gälla tidigare om förlagets licens att nyttja originalrättigheterna till verket upphör.

Varför återgår rättigheterna till översättaren i förtid (enligt paragraf 4, 1 momentet) om förlagets licens att nyttja originalrättigheterna upphör under avtalstiden?

Om förlagets licens att nyttja originalrättigheterna upphör kan förlaget inte längre tillgängliggöra översättningen. För att undvika att rättigheter till en översättning blir ”inlåsta” hos ett förlag som inte kan och inte har för avsikt att nyttja dem, återgår de i stället till översättaren.

Var finns Författarförbundets rekommenderade redaktörstaxa som det hänvisas till i paragraf 11?

Författarförbundets rekommenderade redaktörstaxa hittar ni här:

<https://forfattarforbundet.se/radgivning/arvodesrekommendationer/arvode-redaktors-och-ovriga-konsulttjanster/>

Vad innebär det att det nya Mönsteravtalet är ett F-skattavtal?

De flesta litterära översättare är idag godkända för F-skatt, men det finns också de som är A-skattare. Det gamla Standardavtalet byggde på en A-skattmodell men användes ofta som ett F-skattavtal. Det nya Mönsteravtalet bygger på en F-skattmodell, vilket innebär att alla honorar och belopp anges inklusive socialavgifter.

Om översättaren är A-skattare och ska få honoraret utbetalt som lön, gäller det som stadgas i § 10, 2 mom. Utgångspunkten är då F-skatthonoraret, men förlaget drar av arbetsgivaravgifter och skatt från detta belopp och betalar ut det som blir kvar till översättaren.

När ska paragraf 10, 3 momentet fyllas i?

Detta ska endast fyllas i om översättaren har aktiebolag och förlaget ska betala ut översättarens honorar till detta bolag. *Det är alltså inte förlagets uppgifter som ska fyllas i här.*

Vad betyder paragraf 10, 9 momentet?

Sedan 1 januari 2023 finns en bestämmelse i upphovsrättslagen om att en upphovsperson (översättaren) har rätt att begära ytterligare skäligen ersättning om den avtalade ersättningen visar sig vara oproportionerligt låg i förhållande till förvärvarens (förlagets) intäkter från nyttjandet av verket. Denna lag är tvingande och kan inte avtalas bort. Översättaren har denna rätt oavsett vad som står eller inte står i det enskilda avtalet mellan översättaren och förlaget.

Syftet med skrivningen i § 10, 9 mom. är endast att understryka att det inte finns något i detta avtal som hindrar översättaren från att åberopa denna lag.

Vad har hänt med semesterersättningen?

I det gamla Standardavtalet var semesterersättningen ett separat påslag som tillkom under vissa förutsättningar. I det nya Mönsteravtalet är semesterersättningen inbakad i honoraren och ska aldrig läggas på som ett separat påslag.

Hur fungerar den nya modellen för sekundäranvändning? Varför finns ”tryckt bok” med som ett sekundärt format?

Det gamla Standardavtalet byggde på en modell där man utgick från att tryckt bok, dvs. inbunden utgåva, alltid var det primära formatet. Därefter kunde förlaget ge ut e-bok, ljudbok och tryckta lågprisutgåvor som sekundära format.

I det nya Mönsteravtalet är det primära formatet valfritt – det kan alltså vara vilket som helst av de i avtalet upplåtna formaten. Därefter räknas alla andra format som förlaget väljer att ge ut som sekundära format. Om förlaget exempelvis väljer att ge ut ljudboken som primärt format och ger ut den inbundna utgåvan vid ett senare tillfälle, blir tryckt bok ett sekundärt format. Modellen innebär precis som tidigare att förlagen bara betalar för de format de önskar nyttja.

Varför har vitet för utebliven namngivelse ändrats till 20 000 kr?

I det gamla Standardavtalet var vitet för utebliven namngivelse 10 000 kr (A-skatt). Det har legat stilla på samma nivå sedan 2011. I Mönsteravtalet ändras vitet till 20 000 kr F-skatt. Den här typen av viten är skattepliktiga men momsfria och ska i ett förenklat årsbokslut redovisas som en momsfri intäkt.

För övriga frågor om Författarförbundets Mönsteravtal för litterära översättningar, mejla juridik@forfattarforbundet.se

Uppdaterat 2025-02-11